

Kap 74 : Jeanne de Tramcourt (1875-1952).

Oakhill på Djurgården var tidigare en konstnärskoloni av ganska nedgångna trähus. Ett av dessa hyrdes av bildhuggaren m m Christian Eriksson som var gift med fransyskan Jeanne de Tramcourt, senare Wilhelms älskarinna. Det är möjligt att hon och Wilhelm sågs när han våren 1907 förvärvade området för att låta bygga sin representationsvilla. Senare stötte de i alla fall ihop i Paris. Första gången de talades vid var vid en officersbal 1914 i Nynäshamn där hon närvarade som sin 17-åriga dotter Kajsas förkläde. Tidpunkten är oklar men det bör ha varit kadettbalen i slutet av vårterminen. Wilhelms skilsmässa från Maria Pavlovna hade trätt i kraft men hans torpedbåtstjänstgöring i Skåne hade ännu inte börjat. Som Jeanne berättar historien var det ”un coup de foudre” och de tillbringade natten på järnvägshotellet.

Jeanne skrev senare en självbiografisk skiss och brevväxlingen mellan henne och Wilhelm har publicerats (Andhé red. 1971). Tillkomsthistorien är oklar. Förmodligen testamenterade Jeanne breven till sin dotter Kajsa (1888-1983) som väntade med att publicera dem till dess Wilhelm avlidit. Ytterligare uppgifter finns i ”Stenhammar”-litteraturen, främst då i Alice Lyttkens självbiografi (1980: ss. 110-111), och i krönikorna (Elgklou 1978: s. 171; Skott 1996: ss. 244-245,248; Sundberg 2004: s. 249; Lindqvist 2010: ss. 100-101; Norlin 2015: s. 202-204).

*

Jeanne Leocadie [Adelaide Battistine de] Tramcourt föddes den 9 december 1875 i Tracy sur Loire, en liten kommun i centrala Frankrike, som dotter till stenhuggaren Charles Tramcourt – specialist på gravstenar av den mera komplicerade sorten – och hans hustru Adele. Namnen inom hakparantes är förmodligen tagna. 1894-1911 var hon gift med den svenske skulptören m m Christian Eriksson med vilken hon hade fem barn: Jean Christophe (1895), Kajsa (1896), Elof (1897), Sven (1900) och Matts (1905). Paret bodde först i Paris men flyttade 1896 till konstnärskolonin Rackstad utanför Arvika och 1898 till Stockholm. Jeanne höll hus, pyntade och var känd för sin charm, skönhet, sångröst och kokkonst. Äktenskapet tycks ha kommit till så att Jeanne satt modell för Christian och att han i det sammanhanget förförde henne eller hon honom. De skilde sig den 20 september 1911. Jeanne påstod att de inte passade särskilt bra ihop och att hon flera gånger försökt lämna honom. ”Men han lyckades alltid spåra upp mig och jag återbördades till hemmet...” Det skall förmodligen tolkas som att hon när äktenskapet kändes svårt tog barnen med sig till föräldrarna i Paris. Ytterligare förklaringar till skilsmässan var att hon tröttnat på livet som ”konstnärsköksa” och att hon inte ville ha fler barn men att han vägrade använda kondom.¹ Att Jeanne hade en mycket vacker kropp och förmodligen var kapabel att förvrida huvudet på vem som helst kan studeras på makens skulptur av henne och ärkebiskop Nathan Söderblom över Sundsvallsbankens port, Fredsgatan 4 i Stockholm, från 1902.

Det förefaller som om Jeanne efter skilsmässan hade en affär med en rik fransman som köpte henne en sommarvilla på Rivieran – alternativt fick hon arva. Hon ambulerade mellan Paris och Stockholm och drev en liten modefirma för hattar och andra accessoarer. Det finns en oljemålning av henne från 1914 av Carl Larsson där han poängterar hennes eleganta hållning, rena drag och roat överlägsna leende. Hon verkade malplacerad i den svenska verkligheten. En konstnärsbekant liknade henne vid ”en orkidé i en potatisåker”. Några egna konstnärliga ambitioner verkar hon inte ha haft men 1920 medverkade hon i Carl Dreyers film Blad ur Satans bok där hon spelade fransk adelsdam. Men tillbaka till den där kvällen i Nynäshamn...

Jag gick ensam genom den stora balsalen under en danspaus. Jag hade en lång svart taftklänning med tre volanger. Jag hade inga ringar eller andra smycken ... Plötsligt

¹ Bonnier 1972: s. 27.

uppenbarade sig prins Wilhelm ... och han gick rakt fram mot mig som försökte se obemärkt ut. Jag hade allas ögon fästa på mig, jag kände mig skrämmd och darrande ... Konversationen försvårades av musiken. Prinsen undrade om jag ville dansa och som jag inte vågade refusera hans inbjudan dansade jag ut i balsalen med min kavaljer. Jag såg i en spegel hur liten jag var bredvid honom. Han måste böja sig ned för att följa mig i dansen. Han frågade om jag ofta dansade. Jag svarade att jag föredrog att se andra dansa. Han föreslog då att vi skulle slå oss ned på verandan ... Får det vara ett glas champagne? frågade hm. Jag förstod att han tyckte om champagne så jag tackade ja till förslaget ... Vi två om en halv flaska champagne! Vi kände oss plötsligt sammanförda av ödet. Den stora sympatien, förtroendet som vi kände för varandra, alla sorger vi gått igenom ... Vi ville båda ge våra liv för att hjälpa varandra och fånga lyckan. Våra ögon voro fyllda av stora tårar som vi försökte dölja . . . det var ett åsknedslag för oss bägge.²

Oavsett "åsknedslaget" var förhållandet fyllt av komplikationer. Victoria gillade denna sonens mesallians ännu mindre än svågern Oscars förhållande med Ebba Munck och försökte först avstyra den, sedan låtsas som om den inte existerade. Sjökommendingarna gjorde att förhållandet var av och på. Det finns ett odaterat brev, eventuellt från 1916, där de tagit in på hotell Siljansborg i Rättvik och Victoria eller Gusty skickat sin kammarherre, möjligen överkammarherren Carl Rosenblad, för att få dem att vara mera diskreta. Wilhelm böjde sig för situationen och Jeanne for tillbaka till Stockholm.

Före och efter kriget var Wilhelm mycket på resor som han dokumenterade i böcker och senare också i filmer. 1911/12 var han med hustrun i Thailand. 1913/14 jagade han i Kenya. 1920 följde han med en etnografisk-arkeologisk expedition till Guatemala & Yucatánhalvön. 1920/21 var han på en safari i Uganda, Kongo och Sudan för Riksmuseets räkning. I Kongo insjuknade han i malaria och höll på att dö. Resorna skedde delvis med egna pengar och vid hemkomsten från Kongo 1921 var hans ekonomi usel. Under tiden ambulerade Jeanne mellan London, Paris, Rom, Köpenhamn, badorter och Stockholm. Det är oklart hur hon livnärde sig men kanske hade hon ett underhåll. Andra hypoteser är modistverksamheten, arvet eller att Wilhelm inte var så ensam om hennes gunst som hon lät påskina.

Strax före julen 1922 bröt plötsligt Wilhelm förbindelsen mellan de två med motiveringen "att det till slut endast var sinnligheten som drog mig till Dig" och att hon distraherade honom i hans arbete.³ Det förefaller som en närapå exakt upprepning av konflikten med hustrun Maria Pavlovna. Brevväxlingen fortsatte dock. Jeanne misstänkte en kärleksrival och hennes brev var en tid ganska så hätska. Dock var hon mera van vid konstnärsnaturer och deras egenheter än Maria så förhållandet återupptogs under 1924. Då hade Wilhelms ekonomi bättrat sig så mycket att han kunnat skaffa sig en villa i bergsbyn Eze – Château Eza, numera ett hôtel – inte långt från Jeanne's villa i Nice och anlitat hennes son Sven som arkitekt vid renoveringen. December 1925 flyttade Jeanne sina bopålar till Eze. Wilhelm var överlycklig. 1927 var han i Amerika två gånger på föredragsturné för att finansiera en smakfullare inredning åt stället. Intresset var mycket stort – hans bror hade varit över året före – och Wilhelm fyllde med lätthet lokaler med upp till tre tusen personer.

Jeanne träffade aldrig Victoria men åt faktiskt lunch flera gånger med Gustaf. Något officiellt erkännande fick hon aldrig men från 1932 var hon bosatt på Stenhammar. Wilhelm hade faktiskt erbjudit sig att gifta sig med henne men hon avböjde frieriet med att hon inte ville bli någon ny mrs Simpson. Gustaf hade också gjort klart sin inställning – de skulle aldrig få hans tillåtelse och gifte de sig ändå skulle Wilhelm liksom sonen Lennart förlora alla sina kungliga privilegier – sin titel, sitt apanage, Stenhammar – och stötas ut ur familjen. Den ende av kungahuset som inte undvek henne var prins Eugen.

² Andhé 1971: ss. 9-10.

³ Andhé 1971: ss. 97-98.

Wilhelms litterära "Stenhammar"-katteri tyckte Jeanne var väl lättviktig och undvek henne. Hennes avsaknad av börd var ett problem även för arbetarförfattare som tolkade förhållandet som omvänd snobbism. Ett tag var Wilhelm och Jeanne kända som "sjömansprinsen och hans statarkvinna". Jeanne återgäldade föraktet med råge och lyckades faktiskt få några i katteriet petade. Som värdinna avskaffade hon "röda dagen" – den årliga kräftsivan med ett fullständigt hejdlöst supande – men den återinfördes efter hennes död. Tjänstefolket bemötte henne respektlöst men det förefaller ha bättrat sig.

Med åren blev Jeanne mycket skröplig. Den 2 januari 1952 var hon, Wilhelm och en sällskapsdam på väg hem från ett besök. Det snöade kraftigt och Wilhelm krypkörde i 25 km/timmen men lyckades ändå krocka med en stenpelare. Jeanne kastades framåt mot instrumentbrädan och avled av inre skador. De två övriga klarade sig utan men.